De ROEP van de WEG
Jaargang 85
nummer 2A
ISSN 0928-0847

Jaarthema 2019 - 2020

DE CHRISTELIJKE HOOP

Pedro Sanz

TOCHTGENOTEN VAN SINT FRANS

Compagnons de St. François - Pilgrims of St. Francis

Gefährten des hl. Franziskus

Compañeros de San Francisco

Francinskanska Pilgrimsrörelsen

Pellegrini di San Francesco

www.cdsf.org

Inhoudsopgave

1. Inleiding: Hopeloosheid en ontmoediging 2

2. Ten eerste de hoop 6

3. Deze onmenselijke wereld menselijker maken;
   De hoop die ons naar God leidt 8

4. Hoop en zin van het leven
   Gebed van Franciscus van Assisi in San Damiano. 11

5. Blijven hopen ondanks alles. De christelijke hoop 13

6. Getuigenissen van mensen die tegenspoed hebben overwonnen
   dankzij HOOP 18

7. Dat ze ons niet beroven van de HOOP 23

De Christelijke hoop

‘Zelfs als ik wist dat de wereld morgen uiteen zal vallen,

zou ik hoe dan ook mijn appelboom planten.’

(Martin Luther)

‘Utopia is de dochter van de hoop.

En hoop is het DNA van het menselijk ras.

Ze kunnen alles weghalen, behalve trouwe hoop, zoals ik zeg in een gedicht.

Het moet wel geloofwaardige hoop zijn,

actief, verdedigbaar en handelend.’

(Pedro Casaldáliga)

I

Hopeloosheid en ontmoediging

Dit thema, ‘Christelijke hoop’, is een voorstel van de Zweedse Tochtgenoten. Op 31 augustus 2018 ontvingen we van Birgitta een e-mail over dit onderwerp:

‘Het is Anders Mårtensson die dit thema heeft geformuleerd, van wie ik een tekst bijvoeg om enkele ideeën uit te leggen. Het kan ook belangrijk zijn om te vermelden dat Zweden ‘een zeer gesecularisseerd land’ is en dat geloof geen relevante positie inneemt in het Zweedse leven. Geloof ... “Daar praten we niet over ! ” Dit kan onze wens voor een volledig christelijk thema verklaren.’
Welnu, ik probeer hieronder de formulering van het thema van Anders Mårtensson samen te vatten. Het onderwerp heeft twee uitgangspunten:

1. Er heerst een sterk gevoel van hopeloosheid en ontmoediging ten opzichte van de situatie in de wereld en haar toekomst. Dit kan vooral het geval zijn in de 'westerse wereld' en is vooral van toepassing bij migratiestromen of de achteruitgang van het milieu. Historisch gezien waren wanhoop, angst en bezorgdheid voor de toekomst constante metgezellen van de mens. Maar misschien kan worden gezegd dat de omvang van de problemen en de kennis van de gevolgen groter zijn dan voorheen?

2. In de kerk wordt vaak gezegd dat het christelijk geloof ondersteuning kan bieden tegen ontmoediging en hopeloosheid. Waar bestaat deze ondersteuning uit en hoe kan dit onze levens beïnvloeden? Een bijdrage op basis van het christelijk geloof wordt toegepast op de motivatie en inspiratie voor, bijvoorbeeld, een actieve inzet voor het milieu. De motivatie is gebaseerd op (a) de menselijke missie als beheerders van de schepping en (b) de liefde voor de naaste. Maar de andere en enige bijdrage van de kerk verwijst naar de hoop in het geloof. Dit wordt vaak genoemd, maar er wordt zelden uitgelegd wat die hoop inhoudt en hoe kan deze helpen en ondersteunen. Wat is de inhoud van een theologie van hoop?

Welke gevolgen kan deze hoop brengen voor de christelijke mens, voor alle mensen?

Verderop presenteert Anders Mårtensson in zijn formulering enkele gedachten over christelijke hoop. Hij zegt het volgende:

> ‘Je kunt ten minste drie eschatologische lijnen zien die een andere betekenis geven aan de christelijke hoop *(eschatologie = leer van het einde van de wereld en het laatste oordeel):*
>
> 1. De Doctrine van het Einde: richt zich op de bestemming van het individu in relatie tot het laatste oordeel. Leidt dit niet tot inspiratie om de wereld te veranderen?
>
> 2. Toekomstvisie: het kan inspireren om het koninkrijk van God hier en nu te realiseren.
>
> 3. Iets dat doordringt in elke theologie: de belangrijkste vraag wordt ‘Wat kunnen we verwachten?’
>
> Een goede theologie die hoop met zich meebrengt, moet door deze drie punten worden geïnspireerd. Zo kan je voorkomen dat we met hemelse hoop leven maar de aarde verwaarloosd wordt of met hoop die zo alledaags is dat alle respect voor de hemel verloren gaat. Goede eschatologie verenigt de weerstand van het geloof met het geduld van de hoop [1](Jackelén, *Meet Around Hope*, 2016, pagina 175). »

Het bewijs voor het uitgangspunt van dit onderwerp: ‘hopeloosheid en wanhoop’ en concrete voorstel voor een theologisch en christelijke thema: "Dit kan ons verlangen naar een geheel christelijke thema uitleggen" laat onze medetochtgenoot Birgitta uitdrukkelijk weten. **Ik geef toe dat ik niet in staat ben een onderwerp aan te pakken waarop ik niet ben voorbereid. Mijn theologische kennis is zeer beperkt.**

---

[1]) *Jackelén Antje, geboren in Duitsland en de eerste vrouwelijke aartsbisschop van Zweden. Zij is gehuwd met een Duitse man - Hubert Heinz-Dieter Jackelén die ook priester is van de Zweedse kerk. Toen zij trouwden waren zij nog niet gewijd als priester. Ze hebben twee dochters.*

Hierbij echter het onderwerp dat mij werd gevraagd. De pagina's die je hierbij ziet, bestaan uit een selectie van teksten van grote theologen, ter beschikking aan de Tochtgenoten van Sint Frans, waarin we antwoorden op de vragen van de Zweedse Tochtgenoten kunnen vinden. Tenminste, dat is wat ik hoop en wens.

De eerste benadering van Anders is dat er een sterk gevoel van hopeloosheid en ontmoediging is t.o.v. de situatie in de wereld en haar toekomst. Over de hopeloosheid van deze tijd waarin wij toevallig leven, zegt Leonardo Boff:

Een van de perverse effecten van onze crisis [...] is ongetwijfeld de wanhoop waarmee de meeste mensen besmet worden. Ze is geboren uit de angst om geen enkele horizon te zien waaruit we een eindoplossing kunnen aflezen. Een samenleving van vermoeidheid en het verlies van levensvreugde komt naar voren.

Het zijn de gevolgen van het gebrek aan betekenis, dat alles met dezelfde logica zal voortgaan, op basis van corruptie, vervalsing van nieuws (nep nieuws) en realiteit, wijdverbreide laster, de overheersing van de machtigen over de massa's die zijn overgeleverd aan hun bestemming.

Dit gevoel van verlatenheid komt ook voort uit de perceptie over de toekomst van onze wereld en van de mensheid, het makt weinig uit wat er kan gebeuren. Welnu, paus Franciscus merkte het op in zijn encycliek 'Over de zorg voor het Gemeenschappelijke Huis': “de catastrofale voorspellingen kunnen niet worden onderschat met minachting en ironie. Tot aan volgende generaties konden we te veel ruïnes, woestijnen en afval achterlaten. Omdat de huidige levensstijl onhoudbaar is, kan deze alleen maar eindigen in een catastrofe »(n.161). Maar wie denkt er over dit alles na behalve degenen die het wereldwijde ecologische discours bijbenen? Daarom hebben we, naast de vele crises die ons onderdrukken en ons laten lijden, deze duistere dreiging van ecologische aard. [...]

De spirituele en religieuze tradities zijn een hymne voor de zin van het leven en de wereld. Om deze reden merkte de grote student van utopieën, Ernst Bloch, in zijn twee grote boeken over *Het beginsel van Hoop* op: ‘Waar religie is, is er altijd hoop’. [...]

Ik eindig met de profeet Jeremias, die leefde in de tijd van de slavernij van Babylon onder koning Cyrus. De inwoners van Babylon bespotten de Joden omdat ze niet langer hun liederen zongen en moedeloos, hun instrumenten aan de takken van de platanen hingen. Ze vroegen Jeremias: 'Heb je hoop?' Waarop hij antwoordde: 'Ik hoop dat koning Cyrus, met al zijn macht, niet kan voorkomen dat de zon geboren wordt.' En ik zou eraan willen toevoegen: hij zal de liefde en de kinderen die daar geboren worden niet kunnen voorkomen en dat zal de menselijke soort vernieuwen. We voeden een soortgelijke hoop dat diegenen die deze crisis hebben veroorzaakt, [...] die het dictaat van gerechtigheid niet hebben gevolgd, niet zullen zegevieren. We zullen meer gezuiverd, sterker en met een groter besef van onze eindbestemming opdoemen [...] ten voordele van iedereen, te beginnen bij de armste mensen en voor de hele mensheid.[2]

---

[2] *Leonardo Boff, Crisis política y desesperanza general (Politieke crisis en algemene wanhoop), Servicios Koinonia (18/08/2018). Beschikbaar op:* http://www.servicioskoinonia.org/boff/articulo.php?num=900

II

Ten eerste de hoop

In het jaar 2005 werd in het Exodus-magazine een interview met José Comblin gepubliceerd. José Comblin was een Belgische katholieke priester, doctor in de theologie aan de Katholieke Universiteit Leuven.

Hij werkte sinds 1958 in Latijns-Amerika. Op uitnodiging van de aartsbisschop-profeet Hélder Câmara ging hij naar Recife, Brazilië, als professor aan het Instituut voor Theologie. De methodologie die hij in zijn lessen gebruikte, was aangepast aan de sociale omgeving van de seminaristen waar hij de leiding over had. Iets dat de autoriteiten niet leuk vonden. Hij viel toen onder de verdenking van de militaire dictatuur en werd in 1971 uit Brazilië verdreven. Hij woonde daarna in Chili gedurende 8 jaar, waar hij de leiding had over de oprichting van een seminarie in de stad Talca. In zijn boek *'The Ideology of National Security'*, gepubliceerd in 1977, onderzocht hij grondig de doctrine die diende als basis voor militaire dictaturen in Latijns-Amerika; als gevolg van de publicatie van zijn boek werd hij in 1980 door Pinochet verdreven.

Terug in Brazilië vestigde hij zich in Paraíba, waar hij een seminarie op het platteland stichtte en de leiding had over de vorming van spiritueel leiders van de basisgemeenschappen van de kerk. Later verhuisde hij naar Ecuador, waar hij adviseur was van Leonidas Proaño, bisschop van Riobamba. een van de belangrijkste voorstanders van de voorkeursoptie voor de armen.

Comblin was een theoloog met een brede ervaring en een sterk profetisch karakter. Hij was ervan overtuigd dat het geloof kritisch moet worden weerspiegeld vanuit de realiteit van de armen. José Comblin wordt beschouwd als een van de toonaangevende exponenten van de Bevrijdingstheologie in Brazilië. Hij is overleden in het jaar 2011.

In bovengenoemd interview vroegen ze hem:

‘Dus, wat is vandaag de dag de weg van Jezus voor jou’?

De weg van Jezus kan in drie sleutels worden uitgedrukt. **Ten eerste de hoop**, dat wil zeggen, de hoop dat niet alleen een andere wereld mogelijk is maar dat deze nu begint. Het is een beweging van veel lijden, die van het kruis, door de enorme worstelingen die er kunnen zijn, maar waarvan we de overtuiging hebben dat we een nieuwe wereld aan het bouwen zijn. Dat is het thema van de hoop.

Ten tweede, de sleutel tot geloof, omdat we de geest van God hebben ontvangen die ons de kracht geeft om met deze hoop te werken. Geloof is dus vertrouwen in onszelf, want wat de armen het meest nodig hebben, is zelfvertrouwen, het gevoel dat ze in staat zijn om het Koninkrijk hier en nu op te bouwen, dat is de openbaring van Jezus: de Heilige Geest zal komen en zal jullie grotere werken laten doen dan ik heb gedaan. Dat wil zeggen, de geest zal je vrijmaken, in staat stellen om te spreken, om het leven te creëren en te vernieuwen.

En de derde sleutel is liefde, de oproep om een broederschap onder de mensen te vormen. Dat is de fundamentele roeping van de christelijke boodschap, zoals de heilige Paulus zegt: ‘geloof en hoop zullen voorbijgaan, al het andere zal voorbijgaan, het enige dat overblijft is liefde’. Dus, na de dood, is het enige dat overblijft liefde. Liefde die iets concreets is, laat jezelf in de eerste plaats ten dienste van de ander zijn, van anderen, van mensen in nood. Dus waar liefde is, is het Koninkrijk van God aanwezig.‘[3]

---

[3] *Evaristo Villar y Carlos Pereda, José Comblin, pionero de la teología de la liberación (pionier van de bevrijdingstheologie), Éxodo 78-79 (maart-juni 2005). Beschikbaar op*: http://www.exodo.org/jose-comblin-pionero-de-la-2/

III

Deze onmenselijke wereld menselijker maken: de hoop die ons naar God leidt.

Wat we in dit deel van het onderwerp willen benadrukken, is dat de humanisering van de samenleving de hoop is die ons naar God leidt. Dat is de reden waarom we een citaat hebben gekozen van José María Castillo Sánchez, een Spaanse katholieke priester, gerenommeerd schrijver en theoloog.

> "Theologie, die het denken van de kerk regeert en ons laat weten waar de beslissingen van de kerk over gaan, **is belangrijker dan de paus**, de kardinalen, bisschoppen, priesters, theologen, de gelovigen, wetten, de riten, de gebruiken en al het andere dat in de kerk bestaat.
>
> Theologie vertelt ons allen tenslotte wat God wil en wat God gebiedt. Zodat de paus (wie dan ook) **zegt en beveelt wat de theologie hem vertelt.** Daarom is theologie zo belangrijk. Het probleem is, geloof ik, dat een aanzienlijk aantal christenen niet geïnteresseerd is in theologie. Ze weten daarom ook niet veel over theologie. Dat is begrijpelijk. Omdat theologie, zoals deze wordt onderwezen (als het al wordt onderwezen), gebruik maakt van een reeks woorden, begrippen en criteria, uitgevonden door de oude Grieken, maar waarvan in deze tijden, de meeste mensen niet eens weten wat zo'n vocabulaire betekent, of waar het voor staat?
>
> Het centrum, de as, de sleutel tot de christelijke theologie zou niet het denken van de oude Griekse wijzen moeten zijn. En nog minder, de religieuze mythen van vóór het jodendom, die we in de Bijbel als 'Woord van God' lezen. Christelijke theologie moet als kern, as en sleutel het belangrijkste bevatten van de oorsprong en het bepalende principe van het christendom: de nederige ambachtsman uit Galilea, Jezus van Nazareth: zijn manier van leven, wat hij deed, wat hij zei, waarin hij was geïnteresseerd en

waarover hij bezorgd was, wat de mensen die hem kenden in hem zagen en de ‘gevaarlijke herinnering’, die deze bijzondere man ons naliet.

Deze **‘gevaarlijke herinnering’ aan Jezus** in het evangelie beschreven, samengevat en verzameld in vier collecties van korte verhalen, de vier evangeliën, namelijk de ‘narratieve theologie’ vormt een uitgesproken overzicht van alle mogelijke theologie die de bedoeling heeft ‘christelijk’ te worden genoemd. **Het centrum van de christelijke theologie kan niet buiten het evangelie liggen**. Het kan ook geen christelijke theologie zijn als het geen ‘gevaarlijke herinnering’ inhoudt.

Welnu, met het lezen en herlezen van de narratieve theologie die het Evangelie ons biedt en in deze verzameling verhalen, is meteen duidelijk dat de drie belangrijkste aandachtspunten die in het leven van Jezus beheersten en monopoliseerden, waren: 1) **de gezondheid van de mens** (verhalen over genezingen, uitgedrukt in het ‘literaire genre’ van de wonderen); 2) **het delen van voedsel** (de maaltijden waarover zoveel gesproken in de evangeliën); 3) **menselijke relaties** (preken en parabels). Het geloof, de relatie met de Vader, de diepste persoonlijke gevoelens…alles in Jezus leven draait om deze drie aandachtspunten.

En deze aandachtspunten waren zo sterk, dat Jezus ze vooropstelde binnen de door de uitvoerders van de wet opgestelde regels, en binnen de strenge naleving van de Farizeeërs en het gezag van de hogepriesters ... **Zozeer zelfs, dat dit hem het leven kostte.** Jezus deed dit alles omdat hij beweerde dat wie hem zag, hij eigenlijk God zag (Joh 14: 7-9). Dat wil zeggen, hij identificeerde zichzelf met God.

Het centrale punt in het leven van Jezus was niet het geloof. **Maar dat was deze onmenselijke wereld menselijker maken.** We zouden ons niet zo druk moeten maken over de dialoog tussen religies.

We zouden ons druk moeten maken over wat alle mensen bezig

houdt: gezondheid, het delen van voedsel en veel betere menselijke relaties. De drie zuilen van elke religie. Dat is de focus in het leven van Jezus: dit leven menselijker maken.

Hieruit bestaat de weg van de hoop die ons naar God leidt."[4]

[4] José María Castillo, "*Centraal, in het leven van Jezus, stond niet het geloof, maar het menselijker maken van deze wereld*" (6/07/2017). Beschikbaar op: http://www.periodistadigital.com/religion/opinion/2017/07/06/religion-iglesia-teologia-opinion-jose-maria-castillo-lo-central-en-la-vida-de-jesus-no-fue-la-religion-fue-humanizar-este-mundo.shtml#.WWEQBgRnvl8.facebook

IV

Hoop en zin van het leven. Gebed van Franciscus van Assisi in San Damiano.

Het eerste gebed van St. Franciscus van Assisi dat we kennen, is een heel kort gebed. Het werd soms ‘het gebed van het uur van bekering’ genoemd. Dat betekent niet dat hij op precies dat moment is ‘her-boren’. Wat zeker is, is dat het teruggaat naar zijn tijd van zoeken en worstelen (in de jaren 1205-1206). Franciscus was teleurgesteld over zijn leven als bourgeois en soldaat, hij heeft al in de gevangenis van Perugia gezeten en is op zoek naar de zin van zijn leven. Met al deze gedachten in zijn hoofd knielt hij in gebed aan de voet van het kruisbeeld van San Damian en bidt:

> Allerhoogste, glorieuze God,
>
> verlicht de duisternis van mijn hart
>
> **en geef me oprecht geloof,**
>
> **ware hoop en perfecte naastenliefde,**
>
> gevoel en kennis, Heer,
>
> opdat ik voldoe aan uw heilige en ware gebod.

Leonhard Lehmann, een groot Franciscaans theoloog, legt de betekenis van dit gebed uit. Hier blijven we zitten met wat er gezegd wordt over de betekenis van de zin van dit gebed, waarin Franciscus zijn hoop toont:

«**... geef me oprecht geloof, ware hoop en perfecte naastenliefde ...**

> Voor het kruisbeeld in het volle licht uit het kapelletje van San Damian [...] vraagt Franciscus [...] dat wat het christelijke leven vormgeeft en waarop het is gebaseerd: geloof, hoop en naastenliefde. In het geloof geeft de mens zich over, zoals Abraham, aan de ander ... In de hoop kijk ik verder dan mijzelf ... bij naastenliefde geef ik mijn diepste zelf en geef ik persoonlijk een

antwoord aan jouw wezen. Wat de mens zoekt, is liefde; de mens groeit en perfectioneert zichzelf wanneer hij liefheeft en geliefd is. Hij bereikt zijn perfectie wanneer hij zich overgeeft aan anderen. Deze perfecte naastenliefde is waar Franciscus om vraagt. En hij vraagt om een *oprecht geloof*. [...]

Gedurende een bepaalde periode in zijn leven had Franciscus vluchtige droombeelden. Hij droomde van wapens en het pad van geweld. Maar hij hoorde ook de stem van het geweten en koos een ander pad. Welnu, op dat pad, vraagt hij om *de ware oprechte hoop*, een hoop die ver uitstijgt boven het verlangen naar glorie en eer. Een hoop die stevig blijft staan, omdat de mens zijn steunpunt in de Heer heeft gelegd. En de Heer is nu zijn zekerheid.

Franciscus brengt ook de naastenliefde in praktijk, het derde object van zijn smeekbede, met een toonaangevend bijvoeglijk naamwoord: *perfect, compleet*. In deze bede hoor je de echo's van zijn ontmoeting met de melaatsen, die een keerpunt in zijn leven betekende, zoals hij zelf later erkent:

'En de Heer zelf leidde mij onder hen en ik schonk hen genade. En toen ik van hen wegliep, werd wat mij bitter leek, omgezet in zoetheid van ziel en lichaam' (Test 2-3). [...] »[5]

[5]) Leonhard Lehmann, o.f.m.cap., Het gebed van Sint Franciscus voor het kruis van Sint Damiaan [Selecciones de franciscanismo, vol. XX, n. 58 (1991) 65-76]. Beschikbaar op: http://www.franciscanos.org/enciclopedia/lehmann.html

V

Blijven hopen ondanks alles. De christelijke hoop

Voor deze titel volgen we Eloy Roy, die zichzelf en de christelijke hoop introduceert. Een ietwat lange tekst die de moeite van het lezen waard is:

> ‘In de jaren dat ik zwierf door Honduras, Argentinië en China, ontdekte ik dat God niet door de mond van iemand sprak. Zijn taal was die van de mensenrechten, het redden van inheemse culturen, het herstellen van voorouderlijk land, van de liefde voor Moeder Aarde, de bevrijding van de vrouw, van het verschrikkelijke schandaal van armoede en misdaad tegen de menselijkheid, de verdwijningen van mensen, etc. Het was de taal van het evangelie, dat van een God-die-het-volk-werd. Maar lange tijd was er nog een god die deed alsof hij de enige echte God was. In feite was hij niets anders dan een denkfout die was uitgevonden door diegenen die de wereld wilden overnemen. Hij had angstaanjagende manen met stekels en sprak niet de taal van de armen zoals Jezus. Hij heeft ons betrokken bij de oorlog en hij heeft gewonnen. De God-die-het-volk-werd had niet veel geluk, we werden verpletterd door de God-van-de-legers. Terug in mijn geboorteland Canada, leef ik zwalkend tussen langdurige verontwaardiging en de serene hoop dat de oude god, vijand van rechtvaardigheid en vrijheid, uiteen spat voor het einde van de wereld, en je de kerk niet hoeft te verlaten om in staat zijn om vast te houden aan het evangelie.
>
> Wat was de hoop van Jezus, van Petrus en Paulus en de eerste christelijke gemeenschappen? Laten we even teruggaan naar Abraham, de ‘vader van de gelovigen’. Hoewel er geen hoop meer was, bleef Abraham toch geloven en hopen (Rom. 4-18), bleef hij proberen eigen land te krijgen, was hij vader van vele kinderen, wilde hij oorlogen winnen, rijk en machtig worden en ervoor zorgen dat zijn God alle andere goden zou overwinnen. De hoop van Mozes en zijn volk was niet anders. Die van Caleb, de koningen,

profeten en wijzen ook niet.

Wat was de hoop van Jezus? Jezus wachtte vurig op de komst van een Koninkrijk met een hoofdletter ‘K’. Een koninkrijk waarin God de enige Heer zou zijn. Maar niet een wilde, gemene, smerige, sektarische en wantrouwende God tegenover zijn schepselen ... maar een God wiens maat van mededogen, verdraagzaamheid, tederheid en vergeving geen maatstaf heeft. Een wachtende God (omdat God ook hoop heeft!) dat alle mensen die naar zijn beeld zijn geschapen, met elkaar omgaan zoals hijzelf zou doen.

Een God die hoopt dat voor eens en voor altijd, de wereld waarin machtige mensen kleine mensen uit de weg ruimen, op zal houden te bestaan. Een God die zegt: ‘Wat zij doen met de laatsten van de mishandelden der aarde, doen ze met mij!’ Een Heer die gerechtigheid wenst (jawel !), en daarom vrijheid, welvaart, geluk voor iedereen zonder uitzondering, en niet voor enkel vier of vijf individuen ... En bovendien met het eeuwige leven !

Jezus hoopte dat dit koninkrijk er vóór zijn dood zou komen en dat hij het zelf met zijn ogen zou zien. Hij hoopte dat zijn discipelen er ook getuige van zouden zijn. Maar de feiten haalden een streep door zijn hoop. In plaats van de triomf van de kleine man mee te maken, eindigden de ‘machtigen’ met hem en spijkerden hem aan een kruis. I

In onze concrete wereld, gemaakt van atomen, staan de zaken er zo voor: de ‘machtigen’ overwinnen altijd. Hoezo dan niet wanhopen? [...]

Niets om te wanhopen! roept Petrus. Dingen zullen zeker veranderen. Het is gewoon zo dat God geen kalender of klok heeft zoals wij. Voor hem is alles eeuwig aanwezig.

Wat er nog niet is, is er al (2 Petrus 3, 8-9). Net zoals de lente onderweg is onder het ijs van de winter, zo wordt het Koninkrijk door Jezus aangekondigd.

Op dat koninkrijk, wachten Petrus en de eerste christenen met heel hun ziel. Ze wachten op het moment waarop deze wereld smelt als ijs in de zon om de weg te openen naar ‘een nieuwe hemel en een

nieuwe aarde waarin gerechtigheid regeert'. (2 Petrus 3, 10-13).

Maar de wereld smelt niet. De nieuwe hemel en de nieuwe aarde laten op zich wachten ... En ook de gerechtigheid!

Paulus zelf wacht op het einde van de oude wereld en de aanstaande komst van een nieuwe wereld. Hij struint onvermoeibaar het Romeinse Rijk af met de hoop zoveel mogelijk mensen voor te bereiden om de volgende wereld te verwelkomen. Maar de jaren gaan voorbij en de verwachte wereld laat zich niet zien. Paulus moet zijn berekeningen opnieuw uitvoeren ... Hij probeert een nieuwe aanpak.

Vanaf nu spreekt Paulus over een oude man en een nieuwe man. Volgens hem zal de terugkeer van Christus en de komst van het Koninkrijk de vrucht zijn van een innerlijke revolutie. Er is in ons innerlijk een deel van onszelf dat nog steeds behoort tot die oude wereld die Jezus heeft gekruisigd; we moeten dat kwijtraken en aan het kruis vastpinnen, zodat het in ons wordt geboren, samen met de verrezen Heer, een nieuw wezen dat volledig geïdentificeerd wordt met de belangrijke waarden van het Evangelie (Ef. 2, 6 en 2 Kor. 4, 16-18).

Als, op deze diepe plaats van zijn waarin iedereen een 'Ik' is, de deuren wijd open staan voor de Verrezen Christus en zijn Evangelie, dan ja, is het langverwachte Koninkrijk al aangekomen ... en dit, hoewel we het nog lang niet kunnen zien en we er slechts een extreem embryonaal beeld van hebben (1 Kor. 13, 12).

Daarom spoort Paulus ons aan om niet te leven als mensen zonder hoop (Efeziërs 2, 12). Nooit berusten in onrechtvaardigheid, want dat zou betekenen de hoop voor het Koninkrijk opgeven. Om te vechten 'alsof' we al hadden gezegevierd en hadden hard gelopen 'alsof' we het doel al hadden bereikt (1 Kor. 9, 24-27 en Heb. 11, 27).

Mijn hoop. Ik zal concreter zijn. De hoop die ik heb voor mezelf, voor de kerk, voor de maatschappij en voor de hele wereld, is dat ons geweten zich tot 360 graden ontvouwt. Op de eerste plaats in onze gedachten, dan in onze houding en ons engagement, dat we oude tegenstellingen tussen materie en geest overwinnen, tussen man en vrouw, het heilige en het profane, religie en secularisme,

tussen christendom en heidendom, tussen links en rechts, tussen conservatisme en vooruitgang, tussen traditionalisme en revolutie (Galaten 3, 28). Dat christenen (M/V) die hopen ‘de blijde boodschap’ te zijn in de wereld, begrijpen dat alles wat het evangelie van Jezus ons vraagt is om eerlijk en authentiek te zijn, en wat koste wat kost, van hart en ziel zijn, in alles en voor iedereen overal, aan de kant te staan van de kleine, de kwetsbare, de verarmde evenals alle slachtoffers van de sterksten.
Dat we van daaruit zullen zijn, in onze ziel en geweten: de onvermoeibare zoekers, verdedigers en pleitbezorgers van gerechtigheid, van de rechten van de individuele persoon, van de rechten van de aarde, van de vrijheid van individuen en volkeren, en van broederschap onder alle mensen.

En dat we in deze bevrijdingsdynamiek afzien van messen en koppensnellers. Dat we weten hoe we in onszelf een grote ruimte kunnen bewaren om als mens te ademen, met wijsheid te denken, verzoenbaar te zijn, het geneesbare te genezen, het goede, het grote, het mooie vreugdevol te vieren en nooit te onderhandelen waarover Jezus nooit zou onderhandelen. Dat we niet in de verleiding vallen om onrecht te bestrijden met onrecht, te liegen door de waarheid te verdraaien, haat te vergelden met meer haat.

En dat op hetzelfde moment, in het diepste van ons wezen, de deur van de gedroomde broederlijkheid open blijft voor de hele mensheid, zelfs voor onze tegenstanders, zonder rekening te houden met hun schuld of hun kwaadwilligheid, noch hun politieke kleur, hun ideologie of hun geloofsovertuiging.

Onmogelijk? Om daar op te wachten, moet je dan niet het onmogelijke dromen? ... Natuurlijk! Welnu, als onze hoop niet onmogelijk is, zullen we nooit bergen verzetten, zullen we nooit uit het moeras komen waarin we aan het wegzinken zijn. We zullen stoppen met de evolutie, we zullen stoppen met groeien en met vooruit gaan.
Het anker is een prachtig symbool van hoop (Hebr. 6, 19), maar per definitie is het een object dat voorkomt dat het schip zich voortbeweegt ...

Ik geef de voorkeur aan het beeld van de Kleine Prins van Saint-Exupéry: ‘Wat de woestijn verfraait, is dat hij ergens een bron verbergt’.
Mijn hoop, in de woestijn, is de bron van het Koninkrijk; hoewel onzichtbaar voor mijn ogen, laat hij me lopen ... Hij roept me met vriendensignalen vanuit de diepten van mijn wezen, vanuit het hart van de mensheid en van het hele universum. Hij beloont me met tekenen van liefde van de Schepping zelf, die van binnenuit, ook gedreven wordt door een immense hoop: om ‘op haar beurt bevrijd te worden van de slavernij van de vergankelijkheid en delen in de glorierijke vrijheid van de kinderen van God. ‘
(Rom. 8, 20-21).[6]

[6] Eloy Roy, Blijven hopen ondanks alle hoop (23/07/2012). Beschikbaar op: http://todoelmundovaalcielo.blogspot.com/2012/07/esperar-contra-toda-esperanza.html

VI

Getuigenissen van mensen die tegenspoed hebben overwonnen dankzij HOOP

Bij het kiezen van getuigenissen van hoop en verzet ten aanzien van tegenspoed, moeten we denken aan hele bevolkingsgroepen die de zwaarste beproevingen hebben doorstaan die het leven met zich mee kan brengen, met opgeheven hoofd en hoop: de zwarte bevolking onderworpen en gediscrimineerd in Zuid-Afrika door het Apartheidsregime, het Palestijnse volk dat door het zionistische regime van Israël wordt vastgehouden in een concentratiekamp wat de Gazastrook feitelijk is, hele volkeren van West-Afrika die tot slavernij gedwongen werden en per boot naar de plantages in Amerika werden vervoerd, de inheemse volken van Bolivia die als slaven moesten werken in de zilvermijnen …. de lijst zou eindeloos zijn. Wij moeten ons ook belangrijke personen herinneren die iedereen wel kent: Mahatma Gandhi, Anne Frank, Oscar Romero, Victoire Ingabire, Patrice Lumumba, Thomas Sankara … om maar enkele voorbeelden van waardigheid, verzet en hoop te noemen.

Daarom is er gekozen voor twee biografieën die de kracht van doorslaggevende ethische gevoelens tot uitdrukking brengen, die ons in staat stellen de krachtsinspanning en het verzet tegenover een machtige tegenstander te beschouwen. Zij staan aan het begin van het verzet en geven kracht aan de hoop.

Voor deze gelegenheid citeren we Jaume Botey, docent geschiedenis aan de *Universitat Autonoma* in Barcelona en medewerker van het centrum *Cristianisme i Justícia* (Christendom en Gerechtigheid). Hij schuift twee personen naar voren van uitzonderlijke ideologische, ethische en biografische betekenis. Beiden zijn hele bekende persoonlijkheden **Simone Weil and Dietrich Bonhoeffer.**

Simone Weil. Menswording door het lijden ‘wachtend op God’

Zij werd in 1909 geboren in Parijs in een gegoede familie, joods maar agnostisch. Intellectueel met een bijzonder scherp verstand, sociaal kritisch en bekend met de Griekse klassieken, filosofe en mystica.

Het mysterie rondom haar radicale en korte leven wordt gekenmerkt door haar scherpe bewustwording van onderdrukten en haar vrijwillige solidariteit met hen. Zij vocht tegen twee kwaden: de onderdrukking van de arbeiders en de fascistische waanzin. Haar strengheid tegenover zichzelf en haar onbeschrijfelijke mystieke ervaringen brachten haar ertoe zich geheel te identificeren met de werkende klasse.

In 1931 was zij docent filosofie aan een meisjeslyceum in Le Puy. Van het salaris dat ze kreeg, hield ze zelf het deel dat overeenkomt met het salaris van een dagloner, de rest gaf ze weg.

Ze nam deel aan demonstraties van werkelozen. Het schoolbestuur stuurde haar, als disciplinaire maatregel, naar Auxerre en later naar Rouan. Ze bleef echter deelnemen aan demonstraties en was actief in organisaties voor arbeiders.

Drie jaar later hield ze het lesgeven voor gezien en voegde zich bij de arbeidersklasse. Eerst in de fabriek van Alsthom in Parijs als lopende band-bediende, daarna bij Carnaud de Billancourt en vervolgens bij Renault in Parijs. Sindsdien schreef ze zogenaamde ‘Cahiers’, schriften met aantekeningen die de inspiratiebron zouden vormen voor haar vele essays.

Toen de Spaanse burgeroorlog uitbrak, besloot ze te gaan vechten tegen het fascisme. Ze werd lid van de Internationale Brigade, de partij van Durruti, in Aragon. Ze moest daar weg vanwege een noodlottig ongeval.

Naderhand, tijdens een reis naar Assisi, Italië, voelde ze de drang om te knielen en te bidden. In 1939 tijdens een verblijf in Solesmes in de Goede Week raakte ze sterk onder de indruk van het Lijden van Christus. Ze koos een persoonlijke en moeilijke weg in navolging van Christus die ertoe leidde dat ze zich ging interesseren voor de Heilige Johannes van het Kruis, voor de Upanisads[7]en voor de Bhagavad Gita [8]Ze was van mening dat alle godsdiensten slechts verwijzingen waren naar de goddelijke en universele geest. Aan het begin van de Tweede Wereldoorlog verdiepte zich haar spirituele zoektocht, haar verontrustende radicalisme en haar mystieke kant.

Vanwege haar broze gezondheid en vooral de vlucht voor de onderdrukking door het Nazi-regime, verhuisde de familie naar New York, maar onmiddellijk vond zij dat zij moest terugkeren en zich moest aansluiten bij het verzet. Kort daarop kreeg zij de diagnose tuberculose. Uit solidariteit met degenen die honger leden door de oorlog, weigerde zij te eten.

Omdat zij de daad van geloven als iets ontzagwekkends beschouwde en bij zichzelf geestelijke armoede constateerde, weigerde ze de doop die voor haar een gevoel van verbondenheid en wachten op God met zich meebracht. Zij overleed op 24 augustus 1943. Haar diepe filosofische en religieuze overpeinzingen kwamen voort uit haar mystieke ervaringen.

Haar gedachten over de aanwezigheid van Gods genade in de wereld waren gebaseerd op identificatie met de slachtoffers.

---

[7] *Bekend onder de naam Upanisads, elk van de meer dan 200 heilige boeken van het hindoeisme, geschreven in het Sanskriet in de periode VII eeuw en begin III eeuw voor Christus.*

[8] *De Bhagavad-Gita (Het Lied van de Heer) is het belangrijkste deel van de Mahabhárata (heilig boek uit India), een oud heldendicht dat bepaalde gebeurtenissen beschrijft die ca. 5000 – 7000 jaar geleden plaatsvonden.*

Dietrich Bonhoeffer: leven in de wereld zonder de werkhypothese 'God'.

In 1945 vraagt Bonhoeffer, een lutheraanse dominee, kort voordat hij wordt opgehangen in Flossenburg vanwege zijn deelname aan een complot tegen Hitler, zich af vanuit het geloof t.o.v. deze moeilijk te begrijpen moderne wereld: en als wij nu moesten leven in deze wereld alsof God niet bestond? Wat als God werkelijk iets te zeggen had tegen deze wereld die niet meer in Hem geloofde? Hij stelt deze vragen in zijn brieven uit de gevangenis, die onder de titel 'Verzet en onderwerping' gepubliceerd werden, zijn meest gelezen werk. Het gaat hier om een indrukwekkend document, geschreven tussen bombardementen en sirenes, over het handelen van christenen in een wereld die wars is van religie.

Bonhoeffer's aanvankelijke houding ten opzichte van het geloof staat haaks op die van Bloch en Benjamin. Bonhoeffer begint met een gelovige te zijn, maar een gelovige die zijn geloof tot uitdrukking moet brengen en aanwezig moet zijn op een niet-religieuze manier ten overstaan van de wereld.

'God dwingt ons om te leven in een wereld die niet uitgaat van de aanname dat Hij daarmee bemoeienis heeft. ' Het gaat over leven in een wereld zonder God en zonder de plaatsvervangers van God die zijn afwezigheid zouden kunnen dekken, ontwikkeld vanuit een zekere pseudo-godsdienstigheid. 'Een christen zijn betekent niet op een bepaalde manier mens te zijn, maar het betekent gewoonweg mens te zijn.' Derhalve heeft de kerk niet de opdracht haar eigen ruimten of diverse instellingen te creëren. Bonhoeffer doet een oproep tot het radicale volgen van Jezus buiten de culturele context van godsdienst om.

Waaruit bestaat voor Bonhoeffer dit ‘volgen’ (van Jezus)? In de erkenning van onderdrukking, in de bewustwording van menselijk lijden en in het plaatsen van de hoop van christenen op de overwinning van deze slavernij en dit lijden.

De christen, in tegenstelling tot degene die dat niet is, ‘heeft de plicht aanvaard om betrokken te zijn bij het lijden van de mensheid’. Naast bidden is het de taak van de christen om ‘gerechtigheid te bevorderen in een wereld waarin God niet langer aanwezig is.’

Verlossing, een grondbegrip in zijn gedachtengoed, heeft niet enkel betrekking op de toekomst, maar bovenal op de verwezenlijking van gerechtigheid en waarheid tot in alle uithoeken van de wereld. Er zijn geen eilanden of gereserveerde ruimten in de wereld bestemd om geloofsdaden in te verrichten. De christen handelt, net als ieder ander persoon, in de maatschappij, op de universiteit, in de partij, in de vakbond. Of het nu wel of niet christelijk is, het werk wordt bepaald of het de rechtvaardigheid en waardigheid bevordert, niet doordat het gedaan wordt door een gedoopt persoon of een religieus instituut. Het is niet de ideologie die de utopische waarden van de ervaring bepaalt, maar de diepe waarden die eraan ten grondslag liggen.[9].

---

[9] *Jaume Botey, Construir la esperanza (Hoop opbouwen, juni 2008). Beschikbaar op: https://www.cristianismeijusticia.net/es/construir-la-esperanza*

VII

Dat ze ons niet beroven van de HOOP

We beëindigen dit thema met een tekst van **Carlos Alberto Libânio Christo,** beter bekend als **Frei Betto.** Hij is een Braziliaans theoloog en een van de grootste aanhangers van de Bevrijdingstheologie. Priester van de orde der Dominicanen en schrijver van progressieve ideeën die de bevrijdingsbewegingen in Zuid-Amerika steunt.

'Als je geen toekomstperspectief meer ziet, een hekel hebt aan politici en de politiek, je terugtrekt in je eigen bubbel, is dat een teken dat jouw hoop is weggenomen. Als je niet langer het nieuws kan verdragen, als je gelooft dat de mens een mislukt project is en dat alle bevrijdingen eindigen in repressie, weet **dat jouw hoop is weggenomen**.

Als je haat zaait op het digitale web, geen vertrouwen hebt in allen die spreken over ethiek en behoud van ons milieu en alleen vertrouwen hebt in je bankrekeningen, geen twijfel mogelijk, jouw hoop is weggenomen.

Als je niet meer droomt van een betere toekomst, **als je geen utopie meer inspuit in je aderen** en je niet langer je rol van burger op je neemt, maar jezelf isoleert van de buitenwereld, is dat een teken dat jouw hoop is weggenomen.

De vrienden van Job gebruikten alle middelen om hem de hoop te ontnemen. Hoe was het voor hem mogelijk om deze vast te houden, als hij zijn grond, zijn rijkdom en zijn familie was kwijtgeraakt? Job voelde zich niet schuldig, hij schoof niet de slechte dingen die hem hadden getroffen, af op anderen, hij verafschuwde niet wat hem was overkomen.

Het gedicht van **Franz Wright**, geïnspireerd door het gebed van de Perzische dichter **Rabá al-Adawiyya,** zegt:

'God, als ik mijn liefde voor U verklaar uit angst voor de hel, gooi mij er dan maar in; als ik mijn liefde verklaar, omdat ik hunker naar het paradijs, sluit het dan voor mijn neus. Maar als ik met U spreek omdat U bestaat, stop dan met het verbergen van Uw oneindige schoonheid voor mij.'

Met die gave van geloof, hoop en liefde werd Job beloond door het

overpeinzen van de oneindige schoonheid: **Slechts van horen zeggen heb ik van U vernomen, maar nu kunnen mijn ogen U zien.**' (42,5)

Zoals **Spinoza** schreef in zijn theologisch-politieke verhandeling: 'een vrij volk laat zich leiden door hoop in plaats van angst, iemand die onderdrukt is, wordt meer door angst, dan door hoop geleid; de een verlangt er naar zijn leven te cultiveren, de ander steunt de onderdrukker. De eerste noem ik vrij, de tweede noem ik slaaf.'

U bent, net als ik, **slachtoffer van beloften die zijn vervormd tot hersenschimmen** en eindigen in frustraties. Ik sta nog steeds niet toe dat men mij de hoop ontneemt.

Het geheim? Eenvoudig. Ik blijf niet hangen in het hier en nu. Ik bekijk de tegenstellingen in het verleden, gekenmerkt door tegenslagen en vooruitgang. **Hoeveel verloren veldslagen eindigden er niet in gewonnen oorlogen?** En hoeveel keizers, heren van leven en dood, van de Romeinse Caesars tot Attila de Hun, van Napoleon tot Hitler, eindigden niet onteerd door de geschiedenis?

Ik zie de toekomst op de langere termijn onder ogen**. Ik weet dat ik niet mee doe met de oogst, maar zal proberen te sterven als een zaadje.**

Ik geloof niet in toespraken of hang mijn hoop op aan de parachute van een superieur wezen dat redding op korte termijn belooft. **Ik eis programma's en projecten, en beoordeel hun ondersteuners op grond van starre criteria.** Ik probeer hun leven te leren kennen, hun verbintenis met sociale bewegingen, hun ethiek en hun waarden.

Ik weet dat de toekomst voortspruit uit wat we in het heden doen, ik verwacht geen wonderen. Ik stroop mijn mouwen op, overtuigd dat 'wie weet, nu handelt en niet wacht op wat gaat komen'.

De hoop is een theologische deugd. Geloof geeft vertrouwen, liefde omarmt, hoop bouwt. Net zoals lopen een kwestie is van doen, wordt hoop geweven zoals het ochtendgloren in het gedicht van **Joao Cabral de Melo Neto**:

'Een enkele haan maakt nog geen morgen: hij zal altijd andere hanen nodig hebben. De ene begint het lied en geeft het door aan de andere.

De andere haan die het lied ontving, geeft het weer door aan de volgende zodat veel hanen de zonnestralen met hun liederen doorkruisen, waardoor een fijn weefsel in de ochtend wordt geweven tussen alle hanen'

Ik houd van het werkwoord hoop geven: het uitrollen van de draad van Ariadne die ons allemaal uit het labyrint leidt. Het is een collectieve inspanning, een gemeenschapsactie, een samenwerking die ons verbindt in de zekerheid dat onder de stenen, een stroompje water vloeit dat een beekje wordt, dat in een riviertje verandert, een rivier wordt en langs de aarde schuurt, het land bevloeit, de mensen aan de oevers voedt, tot het eindelijk bij de zee aankomt.

Zoals **Mário Quintana** in 'Das utopias':

'Als zaken onbereikbaar zijn, … verdorie!

Het is geen reden om niet van ze te houden….

Wat zouden de wegen triest zijn, als er niet

de magische aanwezigheid van de sterren was![10]'

Pedro A. Sanz, Compañeros de San Francisco, Valladolid, 6 december 2018

---

[10] *Frei Betto, "Als je geen dromen meer hebt over een betere toekomst en je jezelf geen utopie meer kan injecteren in je aderen, dan is de hoop bij jou weggeroofd"*

Leeslijst n.a.v. het jaarthema 2019-2020

Aanbevolen door Anders Mårtensson:

De bijbel, met name het deel Openbaringen.

Jackelén, Antje (2016) Reúnanse alrededor del salto. *(klaar om te springen)*

Moltman, Jürgen (1997) El Dios que es cristiana eskatologi. Stockholm Verbum.

Moltman, Jürgen (1967) Teología de la esperanza; sobre el terreno y las implicaciones de una escatología cristiana. *(theologie van de hoop; verspreiding en gevolgen van christelijke eschatologie)*

Rossing, Barbara (2004) El rapto expuesto: El mensaje de esperanza en el Libro de Apocalipsis, Nueva York, Libros básicos. *(vervoering: de boodschap van hoop in het Boek Apocalyps).*

Aanbevolen door Pedro Sanz:

Bloch, Ernst, El principio esperanza, Trotta, 2007 *(beginsel van de hoop)*
Freire, Paulo, Pedagogía de la esperanza, Siglo XXI, 2005 *(pedagogie van de hoop)*
Freire, Paulo, A la sombra de este árbol, El Roure, 1997 *(in de schaduw van deze boom)*
Arregui, José, Invitación a la esperanza, Herder, 2015 *(uitnodiging voor hoop)*
Construir la esperanza, Jaume **Botey**, CiJ n.º 154, junio, 2008 *(bouwen aan hoop)*
Küng, Hans, Mantener la esperanza, Trotta, 1990 *(hoop blijven houden)*
Díez-Alegría, José M.ª, Yo todavía creo en la esperanza, DDB, 1999 *(ik geloof nog steeds in hoop)*
González Cordero, Demetrio, Qué es… La esperanza, Paulinas, 2000 *(wat is…hoop?)*
Casaldáliga, Pere, El tiempo y la espera, Sal Terrae, 1998 *(de tijd en het wachten)*
Casaldáliga, Pere, ¡Yo creo en la justicia y en la esperanza!**,** Desclée de Brouwer, 1975
(ik geloof in gerechtigheid en hoop!)

Vertaling uit het Spaans:

Lydia Bronstring

& Marianne Penning de Vries (eindredactie)

april 2019

CDSF
Compagnons de Saint François
www.cdsf.org

De Tochtgenoten van Sint Frans vormen een beweging van mensen die zich in willen zetten voor vrede, gerechtigheid en behoud van de schepping.

Binnen **de veranderende context van de tijd laten zij zich leiden en inspireren door het evangelie en het leven van Franciscus.**

Tochtgenoten van Sint Frans
Secretariaat:
Hillevliet 26 A
3074 KA Rotterdam
matpenningdevries@kpnplanet.nl